

УДК 811.161.2'367.332

Коваль Людмила

м. Вінниця

ПРЕДИКАТНА ОСНОВА ГОЛОВНОГО ДІЄСЛІВНОГО КОМПОНЕНТА БЕЗОСОБОВИХ РЕЧЕНЬ В УКРАЇНСЬКІЙ МОВІ

У статті проаналізовано головний компонент безособового речення, виражений одноособовим дієсловом, у співвідношенні формально-синтаксичної та семантико-синтаксичної структур, встановлено його предикатні кореляти, схарактеризовано значеннєве наповнення базових предикатів стану та предикатів процесу.

***Ключові слова:** головний компонент односкладного речення, формально-синтаксична структура речення, семантико-синтаксична структура речення, одноособове дієслово, предикат стану, предикат процесу.*

Одноособові дієслова в українській мові становлять порівняно невелику групу. Лексичне значення цих дієслів («передавати стани всеохопного характеру, що поширюються на навколишній світ, а також психічний, фізичний, моральний стан людини-суб'єкта» [20, с. 179]) зумовлює їхню функційну специфіку в структурі речення – бути головним компонентом безособової конструкції: *Сутеніє рано восени (І. Жиленко); Та уже й смеркає (І. Жиленко); – І коли вже засвітає? (В. Шкляр); Вже смеркається (К. Когтянц); Біля нас як заgrimить (В. Шевчук); В яру проясниться, і всі знову зберуться (В. Шкляр); Літня спека ще володарювала над цим краєм, а*

звечора задощило (М. Матіос); *Засутиєніло надворі* (М. Матіос); *Якби дощ, одразу завесніло би* (І. Вільде).

Безособове речення належить до найстудійованіших мовних об'єктів дослідження. Їх вивчали окремо та в системі з іншими типами односкладних конструкцій (Н. Курмакаєва [17], Т. Певнева [21], І. Свинцова [23], Суй Сує Бень [26]), в окремих ярусних виявах (власне семантичному, формально-граматичному, семантико-синтаксичному, комунікативному) та комплексно (Н. Арват [2], І. Башкирова [4], О. Болюх [5], М. Захарова [14], Є. Проворотова [22], В. Солохіддінов [25], Т. Шабална [29]); на синхронному зрізі й у діахронному розвитку (В. Георгієва [11], К. Городенська [12], О. Селеменьева [24], Г. Чирва [28]). Проте *новітній* підхід до вивчення синтаксичних одиниць в аспекті між'ярусних співвідношень (І. Вихованець [8; 9], К. Городенська [13], О. Болюх [5], О. Годз [10]) відкрив перспективу аналізу головного компонента (ГК) безособового речення (БР) на тлі його базових предикатів. **Мета** цієї студії – дослідити головний компонент безособового речення, експлікований одноособовим дієсловом, у співвідношенні його формально-синтаксичної та семантико-синтаксичної структур.

У формально-синтаксичному ярусі реченнєвої конструкції одноособові дієслова об'єктивують одноелементний ГК БР, що корелює з предикатною синтаксеєю на семантико-синтаксичному рівні. Семантичний діапазон таких предикатних синтаксем охоплює різні значення предикатів стану та предикатів процесу. Основною є кореляція ГК, експлікованого одноособовим дієсловом, із **предикатом стану**. Стан – семантично та структурно неоднорідна лінгвальна

категорія, вивченню якої присвячені праці О. Леути [18], А. Камалової [16], Н. Кавери [15], І. Матханової [19], Ф. Акмалової [1], М. Захарової [14]. Найбільш поширена класифікація стану за сферою вияву на внутрішній та зовнішній (А. Камалова [16: 7], Н. Кавера [15: 58], І. Матханова [19: 102], Ф. Акмалова [1: 6], М. Захарова [14: 42]). У межах внутрішнього стану розмежовано фізичний, фізіологічний та психічний стани; зовнішній стан диференційовано за «статичною маніфестацією істоти чи неістоти в просторі або за її особливими відношеннями з іншими істотами чи неістотами» на бенефактивний стан (стан володіння), локативний стан (місцезнаходження предмета), соціальний стан, амбієнтний стан (стан середовища) та низку дрібніших і неоднорідних станів, які скоординовано в групі ситуаційних станів [14: 59]. Такий поділ предикатів стану дає підстави аналізувати співвідношення одноелементного ГК БР, вираженого одноособовим дієсловом, із його семантико-синтаксичним відповідником через виділення двох типів кореляцій:

одноелементний ГК БР ↔ предикат внутрішнього стану: *Його морозило, трусило так, що він не міг дійти до пам'яті* (В. Шкляр); *Запаморочилося в голові* (Л. Дашвар); *Незвідь чого подумалося Іванові, що все це дивно* (В. Шевчук);

одноелементний ГК БР ↔ предикат зовнішнього стану: *З кожним днем надворі тепліло* (В. Шкляр); *Вже смеркало і люкси цвіли* (М. Хвильовий); *Осеніє* (І. Жиленко); *Ледве світає* (М. Хвильовий).

В українській мові кореляція ГК із предикатом внутрішнього стану (предикатом стану особи [1: 8], предикатом патієнтного стану [27: 215]) має

широку площину, зумовлену численністю й різноманітністю фізичних, фізіологічних і психічних станів особи. Розрізняють предикати фізичного, фізіологічного стану та предикати психічного стану [1: 8; 14: 61; 15: 115; 16: 9; 18: 19]. Предикати фізичного, фізіологічного стану послідовно корелюють із ГК, вираженим одноособовим дієсловом: *Запаморочилося в голові* (Л. Дашвар); *Жанну сильніше всіх нудило* (Л. Дереш); *Тридцять вісім – не межа. Лихоманило* (О. Забужко); *До ранку нудило сердешного* (Л. Костенко); *Як вітряк, я повітря руками хапав, паморочилося* (В. Стус). Вони вказують на наявність у носія стану, істоти, «біологічно зумовлених сигналів про внутрішній стан організму, сенсорні відчуття» [6: 34]. У сфері фізичного, фізіологічного стану розмежовують такі різновиди: стан ситості – голоду, стан сонливості, стан загального самопочуття носія стану (партиципанта), а також часткові стани самопочуття – відчуття фізичної сили та втоми, температурні відчуття, відчуття болю, тремтіння, свербіння, першіння, запаморочення та нудоти. Їхня семантична диференціація слугує підставою для виділення типів кореляції ГК БР із значеннєвими різновидами предиката фізичного, фізіологічного стану.

Між'ярусне співвідношення ГК із предикатом фізичного, фізіологічного стану реалізують зворотні та незворотні дієслова, що вказують на власне стан своїм прямим та похідним лексичними значеннями. Незворотні дієслова, що виражають фізичний стан істот своїм прямим значенням (*боліти, лихоманити, морозити, нити, нудити, проносити, судомити, щеміти* тощо) спорадичні в ролі ГК, напр.: *Петрусь відчув, як у нього ниє в лікті* (І. Багмут); *Спочатку*

навіть в жижках йому **терпло** (О. Гончар); *У мене в горлі пересохло* (О. Гончар). На рівні переносних значень такі дієслівні лексеми спроможні реалізувати ГК, який співвідноситься з предикатом психоемоційного стану особи. Ця кореляція має асиметричний характер, що виявляється в репрезентації тією самою лексемою спектру психічних станів, диференційованих за лексичним наповненням каузативних конкретизаторів (напр., *У серці щеміло від образи (від страху, від передчуття тощо)*). У функції ГК – корелята предиката фізичного, фізіологічного стану більш уживані зворотні дієслівні лексеми з прямим значенням, зокрема *гикатися, дихатися, дріматися, нездоровитися, нездужатися, паморочитися (запаморочитися), позіхатися, спатися, чхатися, ятритися* тощо. Облігаторним компонентом при такому дієслівному предикаті є особовий суб'єкт у формі давального відмінка.

Фізіологічному стану протиставлені стани, «які охоплюють його душевні переживання, почуття та емоції, розум, свідомість, волю, тобто все те, що потрапляє до сфери психологічних, а не фізіологічних статусів партиципанта» [14: 60], тобто психічні стани. Кореляція ГК, експлікованого одноособовою дієслівною лексемою, із предикатом психічного стану в українській мові більш периферійна, ніж із предикатом фізіологічного стану, напр.: *Так думається мені про мою бабусю* (Остап Вишня); *Подумалося їй мимохить, що всі ці роки – велике і страшне снище* (Василь Земляк); *Не вірилося, що таку жупанину могли скроїти тут* (В. Шкляр). Її реалізують зворотні дієслова в прямому значенні та незворотні в переносному. Враховуючи значеннєву диференціацію предикатів психічного стану, у співвідношенні ГК із цим предикатом

психічного стану розмежовуємо такі корелятивні типи: 1) одноелементний ГК БР ↔ предикат внутрішнього стану, який маркує психоемоційний стан, 2) одноелементний ГК БР ↔ предикат внутрішнього стану, який означає вольовий стан, 3) одноелементний ГК БР ↔ предикат внутрішнього стану, який указує на ментальний стан.

Характерно, що для сучасної української мови кореляція з предикатом внутрішнього стану більш типова для ГК, репрезентованого дієслівною лексемою в безособовому вжитку, що набула переносного значення. Функціональна специфіка предикатів стану полягає в тому, що вони позначають не так стан суб'єкта, як зовнішній вияв стану, як фізіологічного, так і психічного. Цей ГК так само корелює з предикатом фізичного, фізіологічного стану та з предикатом психічного стану. Більш продуктивна кореляція «ГК ↔ предикат фізичного, фізіологічного стану»: *А тут на додачу в паху [Йоньку] так жальнуло, мов старою кропивою* (Г. Тютюнник); *У вилицях наче розпеченим залізом шпигало* (І. Карпа); *Отак із місяць [мене] пошпигало* (В. Чепіга). На думку М. Баган, активніше функціонування предикатів фізичного стану зумовлене більшою придатністю дієслів конкретної фізичної дії до метафоричного вираження саме фізичного стану [3: 118]. Цей різновид кореляції реалізують дієслова з частковими значеннями конкретної фізичної дії із семантикою впливу на об'єкт для зміни його положення (*перехитувати, тіпати, теліпати* тощо), легкого доторкового впливу на об'єкт (*обгорнути, зв'язати* тощо), деформації (*скособочити, перехнябити, колоти* тощо), руйнації об'єкта (*зламати, рознести, розтроцити* тощо), термічного впливу на об'єкт

(пекти, палити і под.), тиснення – давлення об'єкта (здушити, придавити, стиснути тощо), нанесення удару по об'єкту (полоснути, стукнути, вдарити).

Кореляція «ГК ↔ предикат психічного стану», реалізована безособово вжитим особовим дієсловом у переносному значенні, в сучасній українській мові менш уживана та має вузький семантичний діапазон, оскільки предикати психічного стану, реалізовані особовою дієслівною лексикою в безособовому значенні, спеціалізуються лише на вираженні негативних емоцій людини: *Одарку так скалатнуло, що вона мало ...не врізала дуба з переляку* (Ю. Збанацький); *...старого Бриля з переполоху **тіпонуло*** (Ю. Смолич); *Кононенко кипів, його аж **перехитувало** від злості* (Я. Гримайло). Характерно, що деякі лексеми зі значенням зміни фізіологічного та психологічного станів, зокрема такі, як *легшати, полегшати, погіршати, покращати, поважчати*, тощо, маючи нейтральну семантику, можуть репрезентувати як предикати психічного процесу істоти, так і предикати фізіологічного процесу істоти (*На другий день Костеві погіршало* (В. Винниченко); *Оленці трохи **полегшало*** (Л. Письменна); *Пізнього вечора Фросині **погіршало*** (М. Стельмах). Диференціатором значення є контекст. Пор.: *Три дні Максимко температури́в. Тепер йому **полегшало** та Гнідий не їв, тужив за господарем. Зранку йому ніби вже **полегшало**.*

Зовнішній стан охоплює зовнішні вияви існування, тому його носієм може бути як істота (людина, тварина), так і неістота (предмет, довкілля). Залежно від значення носія стану вирізняють предикат зовнішнього стану істоти, предикат зовнішнього стану предмета, предикат усеохопного стану

(предикат амбієнтного стану [27: 210], предикат зовнішнього стану довкілля [15: 48]). В українській мові спостережено кореляції ГК із усіма трьома значеннєвими різновидами цього предиката.

Співвідношення одноелементного ГК БР із предикатом зовнішнього стану істоти репрезентує досить широке коло одноособових дієслів, значення яких охоплює:

– стан везіння, успіху (*таланити (поталанити), фортунити (пофортунити), щастити (пощастити)*),

– стан бажання (*бажатися (забажатися), кортіти (закортіти), хотітися (захотітися)*),

– оцінку міри або необхідності певного стану (*бракувати (забракувати), вистачати (вистачити), ставати (стати)* тощо),

– стан буття (*живеться, працюється*),

– місцезнаходження (*лежатися, сидітися, стоятися*),

– характеристики різнотипної діяльності людини в суспільстві (*їздитися, літатися, писатися, плаватися, танцюватися, співатися, стрибатися, читатися*, і под.). Різноманітність значеннєвої структури дієслів спричиняє семантичну варіантність корпусу предикатів зовнішнього стану істоти, що розширює межі кореляції ГК, вираженого одноособовим дієсловом, із предикатом зовнішнього стану істоти. Виділяємо такі її типи:

одноелементний ГК БР ↔ предикат оцінного стану істоти: предикатна синтаксема реалізує оцінну характеристику стану (*І хочеться на мій селянський край* (В. Стус); *Так їй хочеться сліз, щоб проллятися в зливі* (В. Стус); *На*

спокій хочеться, на придеснянський (В. Стус); *Хотілося літа, справжнього літа* (В. Шкляр); *...а Кізlikової стипендії на двох вистачало не надовго* (О. Слісаренко); *Мовляв, життя коротке, а – забракло м'яса* (В. Стус); *Вам повітря забракло?* (В. Стус); *Бракувало свободи та щастя* (В. Шкляр);

одноелементний ГК БР ↔ предикат стану істоти на означення успіху: предикат указує на різні вияви буття (*Не раз йому таланило в бою* (В. Шкляр); *Пощастило йому з дружиною* (В. Шкляр); *На роботі не пощастило* (Л. Дереш); *Так ведеться завжди* (В. Шкляр);

одноелементний ГК БР ↔ предикат соціального стану істоти: предикатна синтаксема репрезентує професійний, економічний, сімейний статуси особи тощо (*Раювалося недовго* (О. Забужко), *Бідується їм* (В. Шкляр); *Відтоді славно йому панувалося на рідному хуторі* (В. Шкляр);

одноелементний ГК БР ↔ предикат локативного стану істоти (такий предикат маркує просторову локалізацію носія стану та його місцеперебування стосовно інших предметів: *Як добре сиділося тоді з бабусяю в садку* (Остап Вишня); *Найкраще спалося з дідом на печі* (Остап Вишня); *Так м'яко падалося в крісло* (Остап Вишня);

одноелементний ГК БР ↔ предикат екзистенційного стану істоти (*У лісі зимувалося добре* (В. Шкляр).

Кореляція «одноелементний ГК БР ↔ предикат усеохопного стану» так само має розгалужений значеннєвий діапазон, регламентований лінгвальною природою та семантичною кваліфікацією предиката всеохопного зовнішнього стану, що «вказує на все (або дуже широке) оточення, на всю сукупність

предметів у навколишньому середовищі, а не на який-небудь окремий предмет у ньому» [6: 41]. Семантичний спектр предиката всеохопного стану формують його часткові значеннєві варіанти, які виражають «температурні, кольорово-світлові, звукові, структурні та інші ознаки навколишнього середовища [19: 107; 1: 90]. Залежно від них розмежовуємо чотири корелятивних типи в межах співвідношення одноелементний ГК БР ↔ предикат усеохопного стану:

одноелементний ГК БР ↔ предикат усеохопного стану, що маркує зміну проміжків доби: *Так смеркало і того разу* (М. Матіос); *Смеркало і світало кожного дня* (Остап Вишня); *Запалало на горизонті* (В. Шкляр); *Темніло на заході* (М. Матіос);

одноелементний ГК БР ↔ предикат усеохопного стану, який позначає метеорологічні та атмосферні явища: *Ох і віхололо ж* (Ю. Збанацький); *Весняне поле рясно зросило дощем* (В. Шкляр); *Сонцем залило галявину* (М. Матіос); *А з неба лило, лило, лило* (В. Шкляр); *Збризнуло дощиком* (І. Жиленко); *Зненацька замело колючим снігом* (В. Шкляр);

одноелементний ГК БР ↔ предикат усеохопного стану, який указує на температурні зміни навколишнього середовища: *Узимку страшно морозило* (В. Шкляр);

одноелементний ГК БР ↔ предикат усеохопного стану, що маркує зміну стану неба: *Похмарило* (І. Багрянний); – *Ох, і зоріло ж тієї ночі* (В. Шкляр).

Між'ярусні співвідношення одноелементного ГК БР із предикатом усеохопного стану, який указує на зміну проміжків доби, реалізують безособові дієслівні лексеми *вечорити (звечорити), дніти, поночіти (споночіти),*

розвиднятися (розвиднітися), світати (засвітати), смеркати (смеркнути), сутеніти (посутеніти) тощо. Такі дієслівні предикати можуть реалізувати вияв ознаки як щодо всього довкілля, так і щодо конкретно-фізичного середовища (*у полі, в лісі*), що дає підстави розмежувати кореляцію ГК БР, об'єктивованого безособовим дієсловом із семантикою зміни проміжка доби, з предикатами локативно обмеженого всеохопного стану (*Надворі смеркало* (І. Кочерга); *Навколо розвиднялося* (Вал. Шевчук); *У долині вечоріло* (М. Матіос); *Вже і в цьому льохові сіріло – ранок* (Вал. Шевчук)) та з предикатами локативно необмеженого всеохопного стану (*Звечоріло* (І. Жиленко); *Розвиднялося* (В. Шкляр); *Сутеніло* (І. Жиленко); *Посутенішало, це за хмарами сховалося сонце* (Л. Дереш); *Уже спочіло* (В. Стус); – *Ой, як же довго в ту суботу вечоріло* (Остап Вишня). На рівні переносних значень, коли дієслівні лексеми маркують параметри не природного середовища, а сфери життєдіяльності людини, вони об'єктивують ГК, який корелює тільки з предикатними синтаксемами локативно обмеженого амбієнтного стану (*Світало у мозку людей* (І. Франко).

Кореляцію «одноелементний ГК БР ↔ предикат усеохопного стану, який позначає метеорологічні та атмосферні явища» реалізують одноособові дієслівні лексеми на зразок *вітрити, віхолити, дощити, мрячити, сльотити, туманити, хурделити* і под. Цю кореляцію репрезентують два різновиди:

одноелементний ГК БР ↔ локативно необмежений предикат усеохопного стану, який позначає метеорологічні та атмосферні явища: *А заморосило – вже не всидіти* (В. Стус); *З самого ранку хмариться* (Остап Вишня); *Задощило*

(В. Шкляр); *Зав'южилось* (М. Хвильовий); *Вже в листопаді засніжило*
(В. Шкляр);

одноелементний ГК БР ↔ локативно обмежений предикат усеохопного стану, який позначає метеорологічні та атмосферні явища: *Надворі ледь-ледь сніжило* (Ю. Збанацький).

Кореляції одноелементного ГК БР із предикатами усеохопного стану, що маркують температурні зміни навколишнього середовища та зміну стану неба, спорадичні. Їх реалізують поодинокі дієслівні лексеми (*гарячіти, морозити (поморозити), студеніти; зоріти, хмарити, ясніти (проясніти)*): *Узимку страшно морозило* (В. Шкляр); – *Ох, і зоріло ж тієї ночі* (В. Шкляр).
Співвідношення ГК, експлікованого одноособовим дієсловом, із предикатом усеохопного стану, який передає термічні характеристики довкілля, репрезентують два типи кореляції:

– одноелементний ГК БР ↔ локативно необмежений предикат усеохопного стану, який указує на температурні зміни навколишнього середовища: *Потепліло*;

– одноелементний ГК БР ↔ локативно обмежений предикат усеохопного стану, що означає температурний режим навколишнього середовища: *Ох і морозило ж цієї ночі на півдні України!*

Проте значення предиката всеохопного стану, який маркує зміну стану неба, (локативна характеристика *небо*), детермінує одну кореляцію ГК із предикатною синтаксемою цього типу (*Хмарило* (І. Багрянний); *Іще лиш тільки*

зоріло, як Михайло почув обережний стук у вікно (М. Матіос). У таких предикатах локативне обмеження імпліковане в їхній значеннєвій структурі.

Кореляція одноелементного ГК БР, експлікованого одноособовим дієсловом, із предикатами **процесу** в українській мові периферійна. Її репрезентує співвідношення ГК з предикатами зовнішнього процесу довкілля. Морфологічним виразником такого ГК є одноособові дієслова кількох лексико-семантичних груп. Передовсім це дієслова на означення зміни пір року, що експлікують ГК, який корелює з предикатом зовнішнього процесу довкілля, що відповідно маркує зміну пір року. Напр.: *Весніло* (В. Шкляр); *Осеніє* (І. Жиленко). Із предикатом зовнішнього процесу довкілля корелює також ГК, експлікований особовим дієсловом у безособовому вжитку, об'єктивований кількісно невеликою групою лексем, що безпосередньо позначають зміну стану просторових реалій (*безлюдніти, кишіти, люднішати, повнитися, попросторішати, порожніти, поширшати, пустіти, роїтися, рябіти, тіснішати, ширшати*). Вони реалізують предикатні синтаксеми, що виражають процесуальні зміни за наповненням у локативно обмеженому натурфактному (*Наближалася північ. На галявині **пустішало*** (О. Забужко) та в локативно обмеженому артефактному середовищах (*На майдані помалу **порожніло*** (Василь Земляк); *У вагоні нарешті **попросторішало*** (А. Головка). Ширший ужиток мають предикати процесу, що маркують зміни за наповненням в артефактних середовищах. Ще одним морфологічним варіантом репрезентації предиката зовнішнього процесу довкілля, який співвідноситься з ГК, є дієслова якісного стану, які, поєднуючись із суб'єктно-локативним компонентом,

вказують на зміну стану за кольором чи освітленням (*На вигоні зазеленіло; У кімнаті **посвітлішало***). Характеризуючи зміну стану просторових об'єктів за ступенем освітлення (*світлішати, світліти, темніти, темнішати, посвітлішати, потемнішати, проясніти, заясніти*), експлікують ГК, який корелює з предикатом процесу, що маркує зміну ступеня освітлення зовнішнього середовища, причому як натурфактного (*На сході вже **темніло*** (В. Шкляр); *В лісі немов **посвітлішало*** (П. Воронько), так і артефактного (*І якось аж **похмурнішало** на фермі* (І. Цюпа) середовищ.

Група дієслів, що виражають зміну просторових реалій за кольором, в українській мові кількісно невелика (*блакитніти, жовтіти, забіліти, зажовтіти, зазеленіти, зарожевіти, зачорніти, зеленіти, побагрянити, побіліти, пожовтіти, посіріти, почорніти, чорніти*). Від дієслів попередніх семантичних груп вони відрізняються тим, що вживаються із компонентом, вираженим назвами не приміщень, а природних просторових реалій на зразок *ліс, поле, вигін, левада, луки* тощо. Ці реалії «змінюють своє забарвлення лише під впливом певних фізичних процесів, здійснюваних певним чином пов'язаними з ними суб'єктами» [3: 68], а отже, дієслова з таким значенням спроможні експлікувати ГК, який корелює із предикатом зовнішнього процесу, тільки внаслідок метонімізації. Значеннєву структуру предиката зовнішнього процесу, що маркує колоративні зміни в природному середовищі, становлять його локативно обмежений та локативно необмежений різновиди (*Червоніло за обрієм* (В. Шевчук); *На сході вже зарожевіло* (В. Сосюра); *Знову зачорніло,*

зазеленіло докола, й Марині стало шкода цієї короткочасної зими
(Л. Дмитерко).

Отже, в українській мові предикатну основу одноелементного ГК БР, експлікованого одноособовими дієсловами, становлять два семантичні типи предикатів: предикати стану та предикати процесу. Предикат стану – типовий корелят такого одноелементного ГК БР. Його репрезентують предикати внутрішнього стану та предикати зовнішнього стану. Співвідношення ГК із предикатом внутрішнього стану реалізують корелятивні типи: співвідношення ГК із предикатами фізіологічного стану особи та з предикатами психічного стану особи. Кореляцію «одноелементний ГК БР ↔ предикат зовнішнього стану» маніфестують два корелятивні типи, що встановлюють співвідношення ГК, вираженого одноособовим дієсловом, із предикатом зовнішнього стану істоти та з предикатом усеохопного стану. Корпус предикатних синтаксем зовнішнього стану істоти репрезентують предикати оцінного стану істоти, предикати екзистенційного стану істоти, предикати стану істоти на означення успіху, предикати соціального стану істоти, предикати локативного стану істоти. Значеннєвий діапазон предикатів усеохопного стану, експлікованих безособовими дієсловами, формують предикати, які означають зміну проміжків доби; предикати, що вказують на атмосферні та метеорологічні явища; предикати, які передають зміну стану неба; предикати, що маркують темпоральні характеристики докiлля. Предикати, які характеризують зміну проміжків доби, атмосферні та метеорологічні феномени, а також температурні

параметри довкілля, охоплюють предикати локативно обмеженого всеохопного стану та предикати локативно необмеженого всеохопного стану.

Кореляція ГК, експлікованого одноособовим дієсловом, із предикатом процесу периферійна, її об'єктивує значеннєвий варіант предиката зовнішнього процесу довкілля, який означає зміну пір року та зміни в навколишньому середовищі за наповненням, кольором та освітленням.

ЛІТЕРАТУРА

1. *Акмалова Ф. Ш.* Семантическая и формально-структурная репрезентация категории «состояние» (на материале английского, немецкого и русского языков) [Текст] : автореф. ...дис. канд. филол. наук : 10.02.19 / Ф. Ш. Акмалова ; Государственное образовательное учреждение высшего профессионального образования «Удмуртский государственный университет». – Ижевск, 2005. – 18 с.
2. *Арват Н. Н.* Семантическая структура безличных предложений в современном русском литературном языке [Текст] : автореф. дис. ... доктора филол. наук : 10.02.01 / Н. Н. Арват ; Ин-т русского языка АН СССР. – М., 1976. – 51 с.
3. *Баган М. П.* Семантико-синтаксичні параметри безособового вживання особових дієслів у сучасній українській мові [Текст] : дис. ...канд. філол. наук : 10.02.01 / М. П. Баган. – К., 1999. – 219 с.
4. *Башкирова И. А.* Безличные предложения в контексте романа М. А. Булгакова «Мастер и Маргарита» : дисс. ... канд. филол. наук / : 10.02.01. – Москва, 2008. – 205 с.

5. *Болюх О. В.* Семантико-синтаксична структура безособового речення [Текст] : дис. ... канд. філол. наук : 10.02.02 / О. В. Болюх ; АН України. – Ін-т укр. мови. – К., 1992. – 160 с.
6. *Васильев Л. М.* Предикаты состояния в русском языке [Текст] / Л. М. Васильев // Исследования по семантике (Семантика языка и речи). – Уфа: БГУ, 1991. – С. 32 – 49.
7. *Вихованець І. Р.* Теоретична морфологія української мови : Академ. граматики української мови [Текст] / І. Р. Вихованець, К. Г. Городенська. – К. : Унів. вид-во “Пульсари”, 2004. – 400 с.
8. *Вихованець І. Р.* Нариси з функціонального синтаксису української мови [Текст] / І. Р. Вихованець. – К. : Наук. думка, 1992. – 222 с.
9. *Вихованець І. Р.* Семантико-синтаксична структура речення [Текст] / І. Р. Вихованець, К. Г. Городенська, В. М. Русанівський – К. : Наукова думка, 1983. – 220 с.
10. *Годз О. В.* Синтаксична структура прислівникових речень в українській літературній мові [Текст] : автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.02.01 / О. В. Годз ; Ін-т української мови. – К., 2013. – 18 с.
11. *Георгиева В. Л.* Вопросы развития безличных предложений в истории русского языка (на материале памятников письменности XI – XVII вв.) [Текст] : автореф. дис. ... канд. филол. наук / В. Л. Георгиева. – Л., 1969. – 18 с.
12. *Городенська К. Г.* Проблема двоскладності – односкладності в контексті історичного й дериваційного синтаксису [Текст] / К. Г. Городенська //

Мовознавство : Доп. та повідомл. IV Міжнар. конгр. українців. – К. : Пульсари, 2002. – С. 51 – 55.

13. *Городенська К. Г.* Семантична багатоплановість суб'єкта стану [Текст] / К. Г. Городенська // Наук. записки. Серія : Філологічні науки (мовознавство). – Кіровоград : РВЦ КДПУ ім. Володимира Винниченка. – 2001. – Вип. 31. – С. 149-153.
14. *Захарова М. В.* Семантика безличных предложений [Текст] : дис. ... канд. філол. наук : 10.02.02 / М. В. Захарова ; Московский государственный областной университет. – М., 2004. – 164 с.
15. *Кавера Н. В.* Семантична типологія предикатів стану [Текст] : дис. ... канд. філол. наук : 10.02.01 / Н. В. Кавера ; НАНУ, Ін-т укр. м. – К., 2007. – 206 с.
16. *Камалова А. А.* Семантические типы предикатов состояния в системном и функциональном аспектах [Текст] : автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.02.01 / А. А. Камалова; Башкирский гос. ун-т – Уфа, 1999. – 18 с.
17. *Курмакаева Н. П.* Закономерности заполнения позиции главного члена безличных предложений в связи с действием принципа функциональной эквивалентности [Текст] : дис. ... канд. філол. наук : 10.02.02 / Н. П. Курмакаева ; Донецкий национальный университет. – Донецк, 2010. – 215 с.
18. *Леута О. І.* Виділення лексико-семантичної групи стану в складі дієслівної лексики сучасної української літературної мови / О. І. Леута // Семантичні і формальні аспекти морфології і синтаксису української

мови. – К. : КДПІ, 1988. – С. 18 – 23.

19. *Матханова И. П.* Вариативность высказываний с семантикой непроцессуального состояния в современном русском языке // Проблемы функциональной грамматики: Семантическая инвариантность / вариативность. – СПб. : Наука, 2003. – С. 101 – 118.
20. *Мірченко М. В.* Структура синтаксичних категорій [Текст] : монографія / М. В. Мірченко – Луцьк : Редакційно-видавничий відділ “Вежа” Волинського державного університету імені Лесі Українки, 2001. – 340 с.
21. *Певнева Т. И.* Свойства субъектов и предикатов безличного предложения [Текст] : на материале конструкций, описывающих явления природы и явления внутреннего мира человека : дис. ... канд. филол. наук : 10.02.04 / Т. И. Певнева : Ин-т русского языка им. А.С. Пушкина. – Москва, 1996. – 117 с.
22. *Проворотова Е. Ю.* Безличные предложения в текстах «орнаментальной» прозы: структура, семантика, функционирование [Текст] : дисс. ... канд. филол. наук / Е. Ю. Проворотова : 10.02.01. – Волгоград, 2010. – 186 с.
23. *Свинцова И. Ю.* Русские безличные глагольные предложения и их распространители : [Текст] : автореф. дисс. ... канд. филол. наук / И. Ю. Свинцова : 10.02.01. – Москва, 1993. – 16 с.
24. *Селемьева О. А.* Безличные предложения со значением состояния природы и окружающей среды в современном русском языке : структура, семантика и функционирование [Текст] : автореф. дисс. ... канд. филол.

наук / О. А. Селеменова : 10.02.01. – Елец, 2006. – 234 с.

25. *Солохиддинов В. Ю.* Безличные предложения в английском и таджикском языках: сопоставительный аспект [Текст] : автореф. дисс. ... канд. филол.

наук / В. Ю. Солохиддинов : 10.02.20 – Душанбе, 2012. – 26 с.

26. *Суй Суе Бэнь.* Категория безличности и безличные предложения в русской языковой картине мира [Текст] : дисс. ... канд. филол. наук /

Суй Суе Бэнь : 10.02.01. – Уфа, 2006. – 194 с.

27. *Чейф У.* Значение и структура языка [Текст] / У. Чейф – М. : Прогресс,

1975. – 432 с.

28. *Чирва Г. М.* Синтаксическая структура безличных предложений украинского языка. [Текст] (на материале литературы 50-70 гг. XX в.) :

дис. ... канд. филол. наук / Г. М. Чирва. – Запорожье, 1977. – 192 с.

29. *Шабалина Т. Я.* Структура и семантика безлично-инфинитивных предложений переходного типа в современном русском языке [Текст] :

автореф. дис. ... канд. филол. наук : 10.02.01 / Т. Я. Шабалина ; МОПИ им. Н. К. Крупской. – М., 1991. – 18 с.

Ludmila Koval

Vinnitsya

PREDICATE BASIS OF THE MAIN VERB'S COMPONENT OF IMPERSONAL SENTENCES IN UKRAINIAN LANGUAGE

In the article analyzed the main component of an impersonal sentence, expressed sole verb, in the ratio of formal-syntactic and semantic-syntactic structures, have been

installed it's predicate correlates, have been described the meaning of basic predicates state and predicates process.

Key words: main component of one-member sentence, formal-syntactic structure of sentence, semantic-syntactic structure of sentence, sole verb, predicate state, predicate process.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

1. Прізвище: Коваль
2. Ім'я: Людмила
3. По батькові: Михайлівна
4. Науковий ступінь: кандидат філологічних наук
5. Вчене звання: доцент кафедри української мови й загального мовознавства
6. Посада: доцент кафедри української мови,
докторант Вінницького державного педагогічного
університету імені Михайла Коцюбинського зі
спеціальності 10.02.01 – українська мова
7. Організація: Вінницький державний педагогічний університет
імені Михайла Коцюбинського
8. Адреса: Коваль Людмила Михайлівна,
б. 162 А, кв. 151,
вул. Київська,
м. Вінниця, 21022
9. Контактні телефони: 0963886440
10. E-mail: lmkoval@mail.ru
11. Наукові зацікавлення: категорійний синтаксис, функційний синтаксис.